

Σχόλια επί της Στρατηγικής της ΣΑΤΜ όπως διατυπώνεται στο κείμενο

GEOSPATIAL 2020-30

Αγαπητοί συνάδελφοι και μέλη της ΣΑΤΜ,

Στο πλαίσιο της συζήτησης για το μέλλον της Σχολής και τη στρατηγική της για τις επόμενες δεκαετίες θα ήθελα να παραθέσω μερικές σκέψεις, ως ένας ΑΤΜ, που έχει απομακρυνθεί μεν, εκ των πραγμάτων, από τη γνώση των εξελίξεων στον στενό πυρήνα και τα σχετικά με αυτόν αντικείμενα του ΑΤΜ· διαθέτει δε μία αρκετά ευρεία εποπτεία των αντικειμένων που σχετίζονται με αυτά του Τομέα Γεωγραφίας και Περιφερειακού Σχεδιασμού, ως ενός πεδίου εφαρμογής της γνώσης που ένας ΑΤΜ διαθέτει, εμπλουτισμένης με γνώση που άπτεται ζητημάτων ανάλυσης και σχεδιασμού του χώρου.

Θεωρώντας ότι μία τέτοια συζήτηση πρέπει σε πρώτη ανάγνωση να εστιάσει στη ‘μεγάλη εικόνα’, να οριοθετήσει τις στρατηγικές επιλογές μελετώντας την εικόνα αυτή, και στη συνέχεια να συγκεκριμενοποιήσει τον τρόπο υλοποίησης των επιλογών αυτών που θα αποτυπωθούν σε ένα πρόγραμμα σπουδών, η προσέγγισή μου ακολουθεί μία τέτοια φιλοσοφία.

Μία τέτοια συζήτηση πρέπει, κατά την άποψή μου, να κινηθεί σε δύο επίπεδα:

- Από πάνω προς τα κάτω (top-down), εστιάζοντας στην ανάγνωση της ‘μεγάλης εικόνας’, και στη σκιαγράφηση των προκλήσεων που αυτή θέτει, και των στρατηγικών επιλογών που η ΣΑΤΜ πρέπει και οφείλει να κάνει για να ανταποκριθεί στις εξελίξεις αυτές. Στο επίπεδο αυτό, σημαντική είναι η συνεισφορά του κειμένου “Geospatial 2020-30”.
- Από κάτω προς τα πάνω (bottom-up), αποσκοπώντας: α) να εμπλουτίσει το κείμενο στρατηγικής και τη ‘μεγάλη εικόνα’ με διαφορετικές οπτικές και προσεγγίσεις, μέσα από έναν δημιουργικό διάλογο με στόχο τη βελτιστοποίηση του εν λόγω κειμένου, την ενσωμάτωση στις στρατηγικές αυτές επιλογές υπαρχόντων αντικειμένων ή/και νέων που διαφαίνεται να ανοίγονται από τις εξελίξεις στη διεθνή πραγματικότητα, και τη διασφάλιση της μεγαλύτερης δυνατής συναίνεσης. Θεωρώ τη διάδραση πάνω στο κείμενο της στρατηγικής της ΣΑΤΜ, την έκθεσή του σε διαβούλευση για τη συγκέντρωση διαφορετικών απόψεων και προσεγγίσεων ΑΠΟ ΟΛΟΥΣ και την προγραμματισθείσα συζήτηση ως σημαντικά στάδια στο επίπεδο αυτό· β) να ενσωματώσει και μετουσιώσει τις παραπάνω στρατηγικές επιλογές σε πράξη στο πρόγραμμα σπουδών, καθώς και στα μεταπτυχιακά προγράμματα που η ΣΑΤΜ εμπλέκεται, αποτυπώνοντας παντού το νέο της στίγμα.

Η προσέγγισή μου ακολουθεί μία τέτοια φιλοσοφία, επιχειρώντας να αναδείξει τις σημαντικές διαστάσεις που αφορούν τη ‘μεγάλη εικόνα’ και τον ρόλο του ΑΤΜ μέσα σε αυτή.

Έτσι παρακολουθώντας:

- τις **εξελίξεις** του ευρύτερου περιβάλλοντος (κοινωνικές, περιβαλλοντικές, οικονομικές, τεχνολογικές, πολιτιστικές κ.ά.),
- τις **προκλήσεις** που αυτό διαμορφώνει, και την ανάγκη χάραξης περισσότερο αποτελεσματικών πολιτικών στηριγμένων στη γνώση και την πληροφορία, αλλά και
- τους **στόχους** που τίθενται από την παγκόσμια κοινότητα για την αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων,

θεωρώ ότι ανοίγονται **δύο πολύ σημαντικά πεδία δράσης** για τα χρόνια που έρχονται, στα οποία ο ΑΤΜ πρέπει να εντείνει τις προσπάθειές του και να έχει πρωταγωνιστικό ρόλο.

Το πρώτο πεδίο αφορά τον **χερσαίο χώρο** και μάλιστα τον αστικό και περιαστικό χώρο, τις **πόλεις**, οι οποίες θεωρούνται ως η πηγή των σημαντικών προβλημάτων που αντιμετωπίζει η ανθρωπότητα σήμερα, αλλά και σημαντικές οντότητες / χωρικά συστήματα, που μπορούν να έχουν κρίσιμη συμβολή στη λύση των προβλημάτων αυτών. Μιλώντας για τον 21ο αιώνα ως τον «Αιώνα της Αστικοποίησης» (Urban Age) και μελετώντας τις τάσεις που καταγράφονται έως το 2050 και τη δραματική εκτιμώμενη ένταση του φαινομένου της αστικοποίησης στον χρονικό αυτό ορίζοντα, ένα σημαντικό μέρος της προσπάθειας της επιστημονικής κοινότητας και των κέντρων λήψης αποφάσεων και χάραξης πολιτικών σήμερα επικεντρώνεται στον σχεδιασμό και τη διαχείριση των προβλημάτων αυτών. Κυρίαρχη προσέγγιση για τη διαχείριση των προκλήσεων στον αστικό χώρο αποτελεί μία ολοκληρωμένη, διεπιστημονική, μακροπρόθεσμη και συμμετοχική σχεδιαστική προσέγγιση, στην καρδιά της οποίας βρίσκεται η συλλογή, επεξεργασία, ανάλυση, οπτικοποίηση, επικοινωνία κ.λπ. **χωρικής πληροφορίας**. Για τον σκοπό αυτό, οι Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνίας (ΤΠΕ) και οι εφαρμογές τους διαδραματίζουν πλέον έναν οριζόντιο ρόλο στη διαχείριση αυτή.

Ακόμη, σημαντικές νέες έννοιες αναδύονται και σε πολλές περιπτώσεις είναι ήδη θεσμοθετημένες, όπως αυτές της διακυβέρνησης και συμμετοχής όλων των παραγόντων των τοπικών οικοσυστημάτων (πολίτες, κέντρα λήψης αποφάσεων, επιστημονική και επιχειρηματική κοινότητα) στη λήψη αποφάσεων και τη χάραξη πολιτικών για την επιδίωξη στόχων βιωσιμότητας, ανθεκτικότητας, συμπερίληψης και ‘έξυπνων’ τεχνολογικών υποδομών / διαχείρισης. Η αξιοποίηση της τεχνολογίας και της διαχείρισης χωρικών πληροφοριών και δη των ‘μεγάλων δεδομένων’ (big data) που ένα σύστημα όπως η πόλη συνεπάγεται και ‘ολοκληρωμένων’ πάνω στον γεωγραφικό χώρο, μπορεί εύκολα να αποτυπωθεί στο νέο υπόδειγμα της ‘έξυπνης’ πόλης, και την τεράστια κινητικότητα που καταγράφεται στο πεδίο αυτό τόσο από την επιστημονική κοινότητα, όσο και από τις ίδιες τις πόλεις, αξιοποιώντας τεχνολογίες διαχείρισης χωρικών δεδομένων για την υποστήριξη, σε πραγματικό χρόνο, καίριων αποφάσεων πολιτικής.

Η σημαντικότητα του πεδίου “πόλη” ή αστικός χώρος εν γένει θέτει ακόμη επί τάπητος την ανάγκη προληπτικού σχεδιασμού για τη δημιουργία πόλεων «ανθεκτικών» στις χρόνιες πιέσεις (κοινωνικές, οικονομικές, περιβαλλοντικές κ.ά.), αλλά και στις κρίσεις (πλημμύρες, πυρκαγιές, σεισμοί, λειψυδρία κ.λπ.), στοιχείο το οποίο η χώρα μας, όπως και πολλές άλλες στον πλανήτη, έχει βιώσει με δραματικό τρόπο και ανθρώπινες απώλειες τα τελευταία χρόνια.

Το δεύτερο πεδίο δράσης αφορά τη **‘θάλασσα’**, τον θαλάσσιο χώρο δηλαδή ως μια χωρική οντότητα αλλά και μία πηγή πλούτου και σημαντικών πρωτογενών πόρων, η στροφή προς την οποία υποδηλώνει αφενός την ανάγκη αντιμετώπισης της στενότητας των πόρων, αφετέρου δε αυτή της δημιουργίας κατάλληλων συνθηκών για καινοτομία, απασχόληση, ευημερία κ.λπ. Ιδιαίτερα για τον Ευρωπαϊκό χώρο, ο οποίος περιβάλλεται από 5 θάλασσες, η διάσταση αυτή αποκτά σήμερα εξέχουσα σημασία. Πράγματι, η νέα χιλιετία χαρακτηρίζεται από έναν εντατικό προβληματισμό σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) σχετικά με τον σχεδιασμό της βιώσιμης αξιοποίησης των θαλάσσιων πόρων και του θαλάσσιου χώρου εν γένει, με στόχο τη δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού οράματος για τους ωκεανούς και τις θάλασσες και την παραγωγή κατάλληλων πολιτικών υλοποίησής του. Σημαντικούς σταθμούς αποτελούν, στο πλαίσιο αυτό, κείμενα όπως αυτό της διατύπωσης μιας Ολοκληρωμένης Θαλάσσιας Πολιτικής (ΟΘΠ) [COM(2007)575], της Στρατηγικής της Γαλάζιας Ανάπτυξης [COM(2012)494] για την αξιοποίηση των θαλάσσιων πόρων από τομείς δραστηριότητας, και της Οδηγίας για τον **Θαλάσσιο Χωροταξικό Σχεδιασμό** (ΘΧΣ) (Directive 2014/89/EU) ως του κύριου εργαλείου εφαρμογής της ΟΘΠ. Κομβικά σημεία της πολιτικής της ΕΕ για τους ωκεανούς και τις θάλασσες είναι η εξισορρόπηση των συγκρούσεων μεταξύ τομεακών συμφερόντων και η μεταξύ τους ανάπτυξη συνεργειών, καθώς και η δημιουργία νέων προοπτικών καινοτόμου και αποτελεσματικής αξιοποίησης των θαλάσσιων πόρων, με όρους βιωσιμότητας και ανθεκτικότητας. Η χώρα μας πρόσφατα ενσωμάτωσε την Οδηγία 2014/89/ΕΕ στον **Ν. 4546/2018 «περί θεσπίσεως πλαισίου για τον θαλάσσιο χωροταξικό σχεδιασμό»**, με σκοπό την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης των θαλάσσιων οικονομιών, τη βιώσιμη ανάπτυξη των θαλάσσιων περιοχών και τη βιώσιμη χρήση των θαλάσσιων πόρων. Με δεδομένη την έμφαση στις παράκτιες και νησιωτικές περιοχές και τον θαλάσσιο χώρο ως σημαντικούς αναπτυξιακούς μοχλούς στα χρόνια που έρχονται, η Ελλάδα κατέχει προφανώς μία εξέχουσα θέση, αν αναλογιστεί κανείς τον τύπο των περιοχών που περιλαμβάνονται στην επικράτειά της, αλλά και την προοπτική αξιοποίησης ορυκτών πόρων στον θαλάσσιο χώρο της. Στην καρδιά της νέας αυτής αναπτυξιακής προοπτικής βρίσκεται η διαχείριση των παράκτιων και θαλάσσιων χωρικών συστημάτων, η βιώσιμη και ανθεκτική αξιοποίηση των οποίων ως κεντρική κατεύθυνση απαιτεί, μεταξύ άλλων, γνώση, εργαλεία και τεχνολογίες για την απόκτηση και διαχείριση **χωρικών δεδομένων**, την παρακολούθηση, τη μελέτη της σύνθεσης οικολογικών, περιβαλλοντικών, οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών μεταβλητών, που θα στηρίξουν το αντικείμενο του χωρικού σχεδιασμού στον θαλάσσιο χώρο σε ένα εύρος τομέων που σχετίζονται με τη ναυτιλία· τον ενεργειακό τομέα· την εξόρυξη πρώτων υλών, ορυκτών και αδρανών υλικών· την αλιεία· την υδατοκαλλιέργεια· τον τουρισμό· και τη διατήρηση, προστασία και ανάδειξη του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος (ενάλια πολιτιστική κληρονομιά). Σημαντική είναι και η προσέγγιση της ολοκληρωμένης διαχείρισης του χερσαίου και παράκτιου/θαλάσσιου χώρου στον αναπτυξιακό σχεδιασμό νησιωτικών και παράκτιων κοινοτήτων, αναγνωρίζοντας τις σημαντικές αλληλεπιδράσεις των δύο αυτών διαστάσεων του χώρου, οι οποίες έως τώρα εξετάζονταν, στις περισσότερες των περιπτώσεων, μεμονωμένα.

Βάζοντας τον παραπάνω προβληματισμό και έχοντας την εικόνα των αντικειμένων της ΣΑΤΜ θεωρώ ότι η Σχολή διαθέτει ένα σημαντικό συγκριτικό πλεονέκτημα, το οποίο έχει στην καρδιά του τη **χωρική πληροφορία**, ιδωμένη τόσο από την πλευρά της συλλογής, διαχείρισης, οπτικοποίησης, παρακολούθησης, κ.λπ., όσο και από αυτή της αξιοποίησής της για τον σχεδιασμό αναπτυξιακών παρεμβάσεων στους Τομείς

της ΣΑΤΜ που χαρακτηρίζονται ως ‘πεδία εφαρμογής’. Η ιδιαιτερότητα αυτή, ως σημαντική διάγνωση και βάση για τη δημιουργία οράματος παλαιότερων δασκάλων μας σε προηγούμενο χρόνο, δεν οδηγεί στη δημιουργία μίας ‘τρία σε ένα’ Σχολή, αλλά συνιστά την ιδιαίτερη ταυτότητα του ΑΤΜ σήμερα. Μπορεί δε να οδηγήσει σε ‘win-win-win’ αποτελέσματα για τη ΣΑΤΜ, τους αποφοίτους της και την κοινωνία. Σημαντικό στοιχείο προς την κατεύθυνση αυτή αποτελεί η αποτελεσματική ανάδειξη των **συνεργειών** μεταξύ των διαφορετικών αντικειμένων, η οποία μπορεί να τροφοδοτήσει τον προβληματισμό και την ανάπτυξη νέας γνώσης και καινοτόμων προσεγγίσεων, με σημαντική προστιθέμενη αξία τόσο για τη Σχολή και την εικόνα των αποφοίτων της όσο και για την επίλυση των παραπάνω κυρίαρχων προκλήσεων και στοχεύσεων των πολιτικών σήμερα για τη δημιουργία ενός επιθυμητού μέλλοντος.

Θεωρώ ακόμη ότι πέραν του όποιου εκσυγχρονισμού και επικαιροποίησης της γνώσης που έχει αναπτυχθεί στα διάφορα αντικείμενα, στοιχείο αυτονόητο στο πλαίσιο μιας ακαδημαϊκής μονάδας, κυρίαρχη επιλογή για τη μελλοντική εξέλιξη της Σχολής είναι τόσο η αποτύπωση και ευρεία επικοινωνία του συγκριτικού αυτού πλεονεκτημάτος της στον τίτλο της, όπως αυτός έχει διαμορφωθεί στο σχετικό κείμενο στρατηγικής με την έμφαση στη χρήση της τεχνολογίας για τη διαχείριση της χωρικής πληροφορίας, όσο και η εξειδίκευση αυτής της επιλογής με γνώμονα την ανάπτυξη ισχυρών συνεργειών μεταξύ των αντικειμένων των Τομέων και έναν οριζόντιο χαρακτήρα των τεχνολογιών διαχείρισης χωρικής πληροφορίας, με αξιοποίηση σε όλα τα αντικείμενα.

Α. Στρατηγέα